

Kriser och ojämlikhet

Per Molander

Försäkringskassan

25 maj 2021

Typer av kriser

Definition: *kris* ~ oförutsedd svår situation

Grundläggande försörjningskriser

- Världskrig
- Irländska svälten 1846-52, hungersnöd i Sverige 1867-69

Pandemier och epidemier

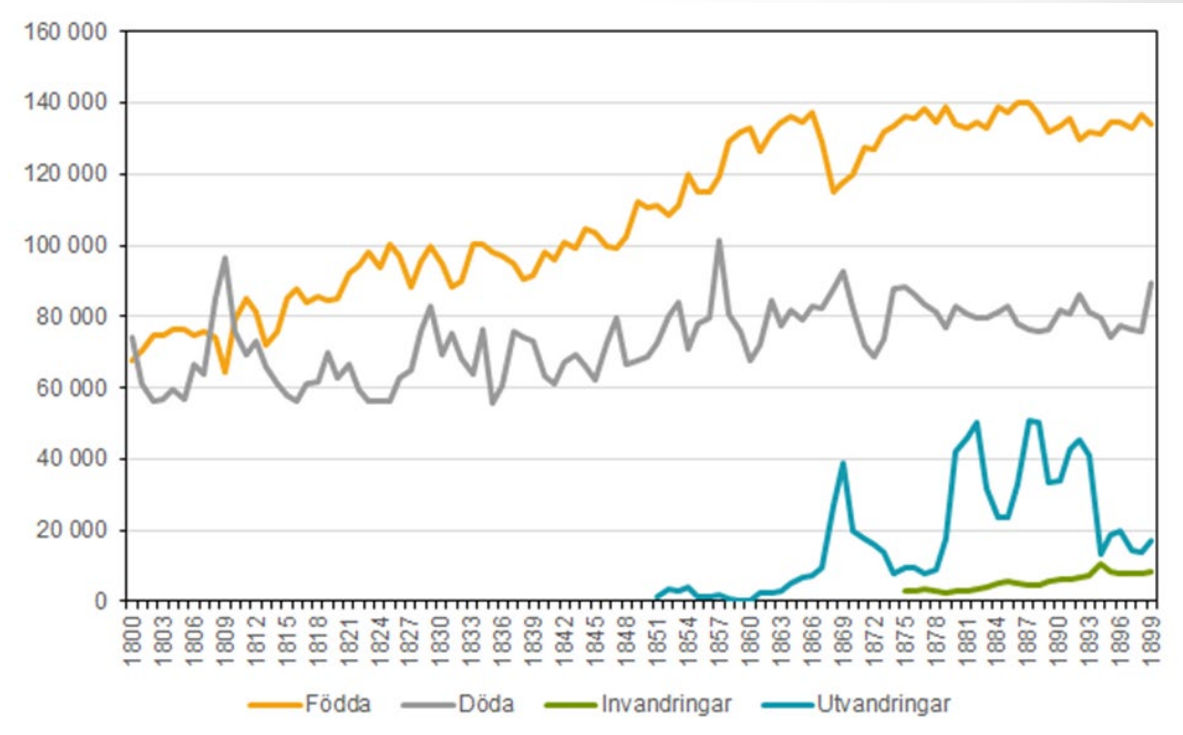
- Digerdöden
- Återkommande kolerautbrottet i Europas storstäder
- Spanska sjukan 1918-20
- Återkommande influensautbrott, SARS, H1N1, MERS, Ebola, Zika, Covid-19

Ekonomiska kriser

- Banksystemkriser (3,5 per år 1970-2011)
- Storregionala eller globala: 1929, 1997, 2008

Hungersnöden i Sverige 1867-69

- Försörjningsproblem i Sverige vid mitten av 1850-talet.
- Extremt kall sommar i Norrland 1867, extrem torka i södra Sverige 1868
- Passiv politik från regeringens sida (moral hazard-argumentet)
- Begränsade effekter på mortaliteten
- Långsiktiga konsekvenser: emigration och politisk mobilisering

Spanska sjukan 1918-20

- Pandemi: 50 miljoner döda globalt, 38 000 svenskar
- Förhållandevis många i arbetsför ålder drabbades, de flesta under 45 år.
- Diskussion om vilka restriktioner som var påkallade (bl.a. biografer)

Östersund 1918

Effekter på ojämlikheten

Riskbild

- Resurssvaga personer löper större risk att drabbas.

Konsekvenser

- Resurssvaga personer drabbas hårdare.

Krishantering

- Resurssvaga personer har sämre möjligheter att kompensera.

Effekter på ojämlikheten, forts.

Direkta

- Försörjningskriser, pandemier: ökar ojämlikheten
- Ekonomiska kriser: blandad bild

Medelsiktiga

- Ojämlikheten ökar
- Makroekonomiska effekter av senare pandemier $\approx$ 2 procent av BNP första året, giniindexet ökar med 1,25 procentenheter

Långsiktiga

- Hälsoeffekter (fosterskador): kognitiv utveckling, hjärt-kärl-sjukdomar
- Utbildning, arbetsmarknad
- Facklig och politisk mobilisering

Ansvarsfördelning

- Är krisen ett kollektivt problem?
- Vem tar ansvar för det kollektiva problemet?
 - marknaden
 - civilsamhället
 - offentlig sektor: lokalt, regionalt, nationellt
- Hur fördelas ansvaret mellan aktörerna?

Slutsatser i relation till pandemin

- Kriser uppfattas i dag som kollektiva problem.
- Marknaden:
 - Fördel: Snabba beslutsvägar. Ger i vissa fall korrekta incitament inför framtida kriser.
 - Nackdelar: Fallerar i många fall, eftersom kriserna är sällsynta. Önskade fördelningseffekter.
- Civilsamhället:
 - Fördel: Kan vara lokalt effektivt.
 - Nackdel: Problem med uthålligheten.
- Offentlig sektor:
 - Fördelar: Resursstark, kan garantera uthållighet
 - Nackdelar: Samordningsproblem mellan myndigheter och mellan nivåer. Blandade fördelningseffekter.
- Fördelningsaspekterna är viktiga. Kriser tenderar att öka ojämlikheten.

Specifikt för försäkringssystemen

- Förändrade relationer på arbetsmarknaden innebär att många står utanför försäkringssystemen (sjukdom, arbetslöshet).
- Nya situationer (ex. belastning i sjukvården) gör att regelsystemen får oförutsedda konsekvenser.
- Långsiktiga hälsoeffekter kan vara svåra att hantera inom försäkringssystemen.
- Den ökade ojämlikhet som följer på krisen kan få långsiktiga indirekta effekter via de inkomstberoende systemen.